

La tribuna

Una il·lusió per aquestes festes, exvots pintats

Aquest text està en deute amb mossèn Ramon de Canillo pels seus contes de Nadal i tantes altres coses

CONXITA
BONCOMPTE

Escric aquest article el mateix dia de Nadal perquè les forces d'aquesta festivitat assenyalada m'ajudin (màgia simpàtica o recondita superstició) a conferir al text l'esperit que m'agradaria aconseguir. Voldria fer d'aquest escrit una nadala per a qui el llegeixi i, així, felicitar-li les festes. Amb aquest objectiu, els hi parlaré de quadrets encisadors que m'han portat a reflexionar sobre la relació de l'home amb el fet sobrenatural. Durant uns minuts, voldria suspendre al lector en un espai immaterial, en una il·lusió, per compensar altres il·lusions (de pagament) que ens venen entre Nadal i Reis. Per això els hi parlaré de pintures humils i plenes d'agraïment que poden provocar una certa melangia en l'espectador, doncs la religiositat que destil·len aquestes obres és tan infantil com la seva factura pictòrica. La seva mida és reduïda, no solen ocupar més espai que les nadales desplegable de mossèn Ramon de Canillo. Els quadrets als que em refereixo s'anomenen retaulons i són exvots pintats que es trobaven a santuaris, ermites... Però que avui s'han retirat d'aquells que no disposen de vigilància. L'aïllament d'alguns temples, la seva foscor i la ignorància de certs capellans van afavorir, a partir dels anys setanta del segle XX (arran de la difusió d'estudis sobre la vàlua artística d'aquestes pintures) la seva desaparició. Els col·leccionistes d'art es van llençar a una fàcil rapinya de retaulons que, en el pitjor dels casos, els hi costaven una minsa propina. Tot això succeï en una època en la qual el debat sobre el retorn d'objectes artístics (pintures romàniques andorranes, per exemple) al lloc d'origen era, ja, un tema punyent.

El jovent desconeix que fins fa poc temps molta gent agràia a la divinitat el fet de superar una malaltia

greu, o de no haver perdut la vida en un accident, mitjançant determinades ofrenes (exvots). Una d'elles consistia en portar al temple una petita pintura (retauló) descriptiva de la situació que havia amenaçat l'existència de la persona afectada amb una imatge de la Verge (Crist o Sants) a la que el protagonista havia adreçat les seves oracions en el moment de risc. L'ésser humà, en una situació de perill extrem recorria (¿recorre?) a allò que hi ha més enllà de la raó i de la ciència: el món sobrenatural.

En aquest sentit, pensin, per exemple, ¿quina seria la possible escapadòria d'un contrabandista sorprès per un escamot de soldats que l'apunten amb els seus fusells? Per el que es veu en un exvot conservat al Museu Etnogràfic de Ripoll, cap de real, però una d'irreal: pregar a la Verge i prometre a la mateixa un exvot pintat. L'existència d'aquest exvot de Ripoll prova el socors miraculós de la Verge envers el paquetaire, així com el compliment de la promesa per part del contrabandista. I, un detall: com a la muntanya normalment es fa de paquetaire per necessitat econòmica, en aquest cas l'exvot va materialitzar-se en un dibuix sobre paper, més assequible que el retauló (pintura sobre fusta). Els retaulons s'encarregaven a pintors anònims o aficionats i l'estil d'aquests artistes era molt infantil. Els colors solen ser alegres i les accions representades, per greus que fossin els incidents, provoquen un cert somriure a l'espectador.

Els hi voldria descriure un dels retaulons que em fan somriure més tendrament. Es tracta d'un peça del segle XVIII que forma part de la col·lecció d'exvots pintats custodiada per les monges del convent de clausura de Santa Magdalena (Palma de Mallorca). El retauló que ens ocupa explica un accident domèstic en el que podem veure, en darrer terme, com una nena amb el vestit tradicional mallorquí (el cap cobert per el rebosillo, un gipó negre i un davantalet a ratlles vermelles sobre faldilla, també ratllada, en tons blaus) cau de cap des d'una escala. L'escena següent (la nena repo-

sant al llit amb el cap embenat) està pintada sota l'esmentada escala, a la dreta del quadre. Finalment, en primer terme a l'esquerra, tornem

a veure a la nena asseguda en un tamboret, abillada amb el mateix vestit que portava en caure i el cap embenat. Davant de la criatura, la mare agenollada està pregant a Santa Catalina Thomàs (la imatge de la qual es troba a la part superior esquerra dins un núvol) a la que es dedica el retauló.

L'artista situa el món terrenal i el món sobrenatural, respectivament, a les parts inferior i superior de la diagonal que crea l'escala des de la que ha caigut la protagonista. El cromatisme groguenc de l'interior mallorquí contrasta amb les taques negres i blanques de la indumentària, així com amb les sinuoses ratlles dels davantals en diferents direccions. Les irregularitats en les línies del paviment contribueixen, també, a conferir ritme i alegria a una composició que evoca una desgràcia amb final feliç. La contemplació d'aquest exvot, i tants altres, del convent de Santa Magdalena és possible el dia 28 de juliol, festa de la beata Santa Catalina Thomàs. Les despulles de la Santa es troben, com era de rigor, al costat dels retaulons en agraïment per la seva intercessió sobrenatural. L'atmosfera virginal d'aquest espai

Aquestes pintures atrauen l'interès ja que s'expressen amb la frescor d'un infant

resulta, avui, singular.

Òbviament, aquestes pintures atrauen tot l'interès de l'art contemporani perquè la manca d'academicisme permet a l'artista expressar-se amb la frescor d'un infant. En aquesta línia de pensament, Picasso, autor d'un retauló (¿humorístic?), explicava que havia tardat tota la vida en aprendre a dibuixar com un nen. Però, realment, per valorar el que té d'avantguarda un retauló del segle XVIII el millor és imaginar-lo al costat d'escenes populars de la mateixa època pintades, per exemple, per G.D. Tiépolo.

La comparació amb G.D. Tiépolo serveix per destacar com la manca de maestratge esdevé, també, una virtut per el pintor d'exvots a l'hora de comunicar la dependència del món terrenal respecte del món sobrenatural. Les obres de l'anomenada «pintura culta», a la que pertany G.D. Tiépolo, requereixen una preparació intel·lectual per a la seva comprensió. En canvi, el retauló, a simple vista, ens explica que el destí dels humans el determinen les divinitats. Una idea que es troba ja a la Ilíada on Homer deixa clar que el resultat de la guerra entre els ho-

mes la decideixen, prèviament, els déus al cel. Per tant, cal estar a bones amb els habitants de l'Olimp i fer ofrenes als déus per assegurar-se la supervivència. Separar, doncs, els retaulons del seu Sant de referència és profanar un corrent d'espiritualitat que circula entre l'objecte pintat i la imatge (o les despulles) del Sant (objectes, també). Amb independència de creences religioses, aquesta separació per a la possessió d'una obra d'art posa de relleu el materialisme d'una societat desproveïda del sentit de l'intangible.

Allunyar el retauló del seu context es destruir el testimoni de l'ancestral relació directa de l'home amb la divinitat. Un vincle que, inicialment, va combatre l'Església catòlica ja que marginava el clergat com a intermediari ineludible. L'Església va perdre aquesta guerra doncs, ni cremant boscos sagrats pagans ni tallant arbres dels que penjaven els exvots, va poder eradicar el lliure i íntim lligam de l'home amb els déus. L'Església, però, va girar la situació: va acceptar els exvots si s'adreçaven als seus Sants i s'ubicaven a l'interior dels seus temples. Cada exvot seria una pantalla publicitària sobre la capacitat miraculosa dels Sants cristians. Com més exvots tenia un Sant més es valorava el seu poder diví, atraient, així, la visita de peregrins. Els hi suggereixo un regal diferent per aquestes festes: un viatge a la il·lusió, una visita als retaulons conservats en santuaris propers a Andorra (per exemple El Miracle, al Solsonès).

L'exvot pintat és una mostra de la importància del món irracional en el ser humà. És testimoni d'una necessitat de creure en poders invisibles capaços d'intervenir en el món visible. L'home occidental, avui tan ostentament racional com ahir irracional, no es permet anar més enllà del tangible, del científic. Però... ¿què ferien vostès si es trobessin encanònats per la policia, com el paquetaire de l'exvot de Ripoll, o en el llit d'un hospital desnonats per la ciència? Només pot respondre qui ha passat per un tràngol similar. Altrament seria una ficció però, aquesta vegada, racional. ≡

Especialitats: carns a la brasa
esmorzars, menú, carta, celebracions

Buffet lliure
12,90 €

APARCAMENT PRIVAT

Som al costat de l'església romànica
Obert de 10.00 a 17.00 h. Dilluns tancat

Carretera General 3 - AD300 La Cortinada (ORDINO)
Tel.: 850 068